

Handvatten voor ambtsdragers rondom Bijbellezen en bidden van jongeren met autisme

De noodzaak

De Heere spreekt tot de mensen door middel van Zijn Woord. Daarom is het nodig dat wij de Bijbel lezen. Dit geldt eveneens voor jongeren met autisme. In dit document wordt niet zozeer ingegaan op wat autisme is¹, maar worden praktische handreikingen gegeven rondom het bidden en Bijbellezen met jongeren met autisme.

Deze jongeren vinden het vaak moeilijk om na te denken over het geloof. Mensen met autisme denken concreet en logisch. Dat betekent dat zij zich moeilijk een voorstelling kunnen maken van abstracte begrippen in de Bijbel en de kerk zoals zonde, genade, gerechtigheid en barmhartigheid. Daarnaast is beeldspraak zoals 'Jezus is het Brood des Levens' moeilijk te begrijpen. Daarbij komt dat het denken over God sterk verbonden is met het denken over jezelf. Zelfreflectie kan voor mensen met autisme moeilijk zijn. Anderzijds weten we ook van jongeren die Gods Woord onvoorwaardelijk geloven. Een moeder over haar dochter met autisme: *'Doordat de Bijbel zwart op wit staat, gelooft ze: zo is het en niet anders'*.

Communicatie

Het lastig vinden om te spreken over God, wil niet zeggen dat het gesprek over geloof en geloofsbeleving niet goed mogelijk is. Een gesprek kan mensen met autisme helpen bij bidden, Bijbellezen en kerkgang. Het is van belang dat de gesprekspartner rekening houdt met de behoefte aan concreetheid en eenduidigheid. Dit betekent hantering van helder taalgebruik en zoveel mogelijk proberen te beseffen hoe autisme invloed kan hebben op de geloofsbeleving. Vraag door en vat samen als iemand iets vertelt, om te controleren of de boodschap wordt begrepen.

Wees duidelijk in de communicatie naar jongeren met autisme. Zeg voor het Bijbel lezen niet alleen: *'Eerbiedig zijn'* of *'Het is tijd'*. Leg uit wat er van de jongere verwacht wordt en wees concreet door te zeggen: *'Stop de gesprekken, ga recht zitten, en pak je Bijbel'*. Voor het bidden geldt dan: *'Ga recht zitten, doe je handen samen en je ogen dicht'*.

Zorg daarbij dat de jongere gelegenheid heeft het hoofd leeg te maken. Dit kan door dingen op te schrijven die niet vergeten mogen worden, de mobiele telefoon op stil te zetten en afleidende muziek uit te zetten. Zo kan hij of zij zich zo goed mogelijk concentreren op wat er in de Bijbel staat en/of op het gebed.

¹ Een literatuurlijst met boeken over autisme is te vinden op de website: [Autisme - Helpende Handen](#)

Bidden

Mensen met autisme zijn vaak rigide in patronen. In het gebed kan dit tot uiting komen door altijd te bidden wat is aangeleerd; eveneens in het niet met eigen woorden kunnen zeggen. Dit kan komen doordat de jongere geen idee heeft wat hij/zij anders zou moeten bidden en daarom ervoor kiest het aangeleerde, vertrouwde gebed bidden. Het kan helpen om eenvoudige woorden in het gebed te gebruiken. Mensen met autisme kunnen geholpen worden door het stellen van concrete vragen, zoals: *'Hoe zou jij daar nu om kunnen vragen?'* of *'Hoe zou jij hiervoor kunnen bidden?'*.

Bidden kan moeilijk zijn voor mensen met autisme, omdat je dikwijls niet merkt dat je antwoord krijgt. De wijze waarop God werkt, zou uitgelegd kunnen worden op grond van de Bijbel. Daarin staan voorbeelden dat God gebeden niet, anders of later verhoort dan wij als mensen in gedachten hebben. Vertel dat we dat aan Gods goedheid en wijsheid moeten overlaten.

Een voorbeeld ter verduidelijking, is: *'Wij als ouders hebben twaalf jaar lang gebeden voor een kind, toen kregen we jou. Dus God verhoort op Zijn tijd en Zijn manier'*.

Angst

Angst ten opzichte van God komt veel voor bij jongeren met autisme². Dat heeft onder meer te maken met hun onzekerheid. Hoe ernstiger de autistische kenmerken, hoe meer angst. Deze jongeren lijken de Heere vooral als een heersend en straffend God te zien. Zij hebben behoefte aan een helder beeld van de Heere. Duidelijke en concrete uitleg van de Bijbel kan daaraan bijdragen. Mogelijk zijn voorbeelden in de schepping waaraan je kunt zien dat God er is, een houvast voor deze jongeren.

Vaste routine

Structuur is heel belangrijk, ook als het gaat over bidden en Bijbellezende. Een voorbeeld hiervan is om op vaste momenten op de dag in de Bijbel te lezen. Het gebruik van een dagboek of Bijbelrooster kan helpen. Het kan zo zijn dat het helpt een week lang hetzelfde Bijbelgedeelte te lezen, om er meer uit te leren. Ook bidden in een vaste volgorde kan helpend zijn.

Beeldspraak

In de godsdienstige opvoeding is communicatie een belangrijk aspect. Veel mensen met autisme hebben moeite met communicatie. Bijbelse taal is vaak moeilijk, omdat die veel beelden en abstracte begrippen bevat. Belangrijke begrippen als liefde en barmhartigheid zijn niet 'aan te raken' en niet 'aan te wijzen'. Dit maakt het moeilijk te begrijpen wat ze inhouden. Het is daarom belangrijk de geloofsbegrippen zo concreet mogelijk te maken zodat ze toegepast kunnen worden in het leven van alledag.

² N.a.v. een onderzoek over autisme, Godsbeeld en geloofsbeleving, is een document verschenen dat op de [website van Eleos](#) te downloaden is.

Sommige moeilijke woorden kunnen vervangen worden. Andere woorden worden zo veel gebruikt dat het beter is om ze niet te vermijden of te vervangen; leg die woorden zo goed mogelijk uit.

Vertel bijvoorbeeld wat een nieuw hart betekent: *Het woord 'hart' heeft een letterlijke en een figuurlijke betekenis. Letterlijk is het de hartspier, die je bloed door je lichaam pompt. Dat kun je voelen. Je zegt dan dat je hart klopt. Het woord 'hart' heeft ook een figuurlijke betekenis. Je kent misschien de uitdrukking 'hartje Amsterdam' of 'hartje winter'. Dan wordt met 'hartje' het middelpunt, het centrum, of de kern bedoeld. In de Bijbel wordt met het hart van de mens meestal het geestelijk hart bedoeld. Dat is de kern van een mens. Wat we denken, voelen en willen, komt uit ons hart. Ons hart geeft aan wie we als persoon zijn.*

Een voorbeeld van beeldspraak is het beeld van de Heere Jezus als Goede Herder of als De Weg. Een jongere met autisme weet wat een herder is. Maar wat heeft dat te maken met geloven? En als de Heere Jezus De Weg is, kan een jongere met autisme zich afvragen of men over de Heere Jezus kan lopen. Uitleg kan helpen om de beeldspraak te begrijpen. Beeldtaal uitleggen kan ook door het visueel te maken aan de hand van een tekening, een schema of met behulp van ander beeldmateriaal.

Het bestuderen van de Bijbel

Een gedeelte uit de Bijbel kan volgens drie stappen gelezen en begrepen worden³. Door vragen aan de jongere of aan elkaar te stellen, komt men erachter wat er feitelijk staat, wat de tekst betekent en wat het voor het persoonlijk leven kan betekenen:

- Wat staat er?

Door de vijf vragen van Colette de Bruin⁴ te stellen, 'wie, wat, waar, wanneer en hoe', kan duidelijk worden welke feiten er in het gedeelte gegeven worden. Leg hierbij meteen moeilijke woorden uit. Zo leert de jongere de inhoud van de tekst kennen.

Onderstaand voorbeeld dient ter illustratie:

Martha en Maria (Lukas 10:38-42)

Wie: De Heere Jezus, Martha en Maria

Waar: in het huis van Martha, Maria en Lazarus in Bethanië

Wanneer: Tijdens de omwandeling van de Heere Jezus op aarde

Wat: Martha is druk bezig met de bediening en verzorging van haar gasten. Ze vraagt de Heere Jezus om een reactie, omdat Maria haar niet helpt, maar alleen maar naar de Heere Jezus luistert. De Heere Jezus zegt tegen Martha dat zij zich moet realiseren dat het luisteren naar de Heere Jezus prioriteit heeft boven het dienen; 'één ding is nodig'.

³ De genoemde drie stappen worden ook gebruikt in de dagboeken [Levend Woord](#) en [Profetisch Woord](#) die door Helpende Handen in samenwerking met uitgeverij Den Hertog zijn uitgegeven.

⁴ C. de Bruin (2004) *Geef me de Vijf*.

Hoe: De Heere Jezus ontmoet Martha en Maria, spreekt met hen en vermaant hen waar nodig.

- Wat betekent het?

Bij de vraag naar de betekenis of interpretatie van het Bijbelgedeelte wordt niet alleen aandacht besteed aan de feiten, maar ook aan het belang, de waarde van het gedeelte. Er kunnen vragen gesteld worden als: Hoe past het gedeelte in de tijd waarin de tekst voor het eerst tot mensen kwam? Wat is de leefwereld in de tijd van de Bijbel? Welk beeld roept dit bij jou op? Waarom staat dit er op deze manier? De tekst moet gaan leven voor de lezer, dat wil zeggen: het doel van de tekst moet duidelijk gemaakt worden. Let erop dat jongeren met autisme het moeilijk (kunnen) vinden om deze vragen te beantwoorden omdat zij moeite kunnen hebben met zichzelf te verplaatsen in andere personen en/of situaties. Vat de antwoorden regelmatig samen, om de rode lijn tijdens de bespreking te behouden.

- Wat betekent het voor jou?

Tenslotte wordt stilgestaan bij de vraag welke boodschap het Bijbelgedeelte voor de lezer bevat. Het gaat erom dat Gods Woord wordt toegepast en kracht doet in ons leven. Maak de vragen concreet en relevant en maak een link met het leven van nu. Probeer algemene vragen en antwoorden te vermijden en stel open vragen. Er kunnen hierbij vragen gesteld worden als: Wat betekent het voor jou? Voel jij je aangesproken? Wat leer je uit de houding van de (hoofd)persoon uit het gedeelte, ook al leefde hij of zij in een andere tijd en andere omstandigheden? Wie is de Heere voor jou? Wat kun je leren uit dit Bijbelgedeelte over wat je wel of juist niet moet doen?

Let er tenslotte op dat er geen (open) vragen blijven bestaan. Het is voor jongeren met autisme moeilijk het gesprek te beëindigen terwijl er nog vragen zijn waarop geen antwoord is gekomen. Dan kan het (figuurlijk) mapje in het hoofd niet gesloten worden. Rond dus altijd af door te checken of het voldoende besproken is, of dat er nog vragen zijn overgebleven.

Tips

Situatie en omgeving

- zorg voor een rustige omgeving
- het gesprek dient plaats te vinden in een sfeer die liefdevol is en waar respect is voor elkaar. Vertrouwen is een belangrijk aspect.
- sommige jongeren met autisme denken diep na en kunnen blijven hangen in hun gedachten. Bespreek met de jongere welk tijdstip op de dag het meest geschikt is voor het lezen en het overdenken van een Bijbelgedeelte. Bijbelse geschiedenissen kunnen deze jongeren aanspreken, evenals de

Psalmen. Daarin komt naar voren hoe jongeren met autisme de wereld kunnen ervaren (zoals vechten tegen vijanden), wat herkenning oplevert.

- let op de concentratieboog. Jongeren met autisme kunnen moeite hebben met lang stil zitten en zich moeten concentreren. Er kan hierop geanticipeerd worden door de volgorde om te draaien: begin de maaltijd met bidden en Bijbellezen. Als de jongere klaar is met eten, mag diegene zelf danken en van tafel lopen. Soms zitten ze wat anders te doen tijdens het Bijbellezen zoals tekenen, aantekeningen maken of voorover hangen. Dit kan echter ook afsluiting voor prikkels betekenen zodat het Woord beter toegang krijgt. Op deze manier kan het gebeuren dat de jongere toch heel wat opvangt.

Bespreking

- help samenhang van het Bijbelgedeelte te ontdekken. Goede voorbereiding van de gespreksleider kan hierbij zeker helpen.
- geef de tijd na het stellen van een vraag. De prikkel- en informatieverwerking kost tijd bij mensen met autisme. Dat betekent dat een reactie even op zich kan laten wachten.
- gebruik korte zinnen, indien nodig en mogelijk met visuele ondersteuning. Hanteer eenvoudig en hedendaags taalgebruik. Leg archaïsche woorden uit.
- maak gebruik van extra ondersteuning ten bate van de uitleg van het Bijbelgedeelte. Gebruik bijvoorbeeld de Bijbel met Uitleg, waarin ook afbeeldingen staan.
- houd de interactie in de gaten. 'Lees' ook de gezichten van de jongeren door op de non-verbale communicatie te letten. Als een jongere aangeeft het te begrijpen, terwijl zijn gezichtsuitdrukking het tegengestelde weergeeft, is het belangrijk te benoemen wat er zichtbaar is en daarnaar te vragen.
- beslis voor én tijdens het gesprek niet voor de ander, maar vraag wat diegene nodig heeft, wat hij/zij moeilijk vindt en wat iemand voor de ander in het gesprek kan betekenen.
- situaties uit het dagelijks leven houden mensen bij de les. Gebruik een voorbeeld uit de praktijk en maak de link naar het leven van de jongere.
- Ook bij het uitwerken van Bijbelse begrippen in de concrete praktijk van alledag, kunnen de vijf vragen van Colette de Bruin gebruikt worden. Bijvoorbeeld bij het bidden: waar moet je bidden, wie mogen er bidden, wanneer, hoe en wat mag je bidden?

Boeken om bij het Bijbellezen te gebruiken

Onderstaande boeken kunnen als handleiding worden gebruikt bij het verstaan van de Bijbel door jongeren (met autisme).

Bijbel met Uitleg

De Bijbel in de Statenvertaling uitgelegd en toegelicht.

Bijbel met kanttekeningen

De Bijbel met onder of naast de tekst de kanttekeningen zoals die in 1637 als uitleg zijn toegevoegd.

Dagboek [Levend Woord](#), dagboek voor jongeren

Dagboek [Profetisch Woord](#), dagboek voor jongeren

redactie: Inge van Hell

Levend Woord en *Profetisch Woord* zijn dagboeken bij de Bijbel. Moeilijke begrippen, gelijkenissen en beeldspraak uit de Bijbel worden duidelijk uitgelegd. Het dagboek is overzichtelijk opgebouwd; ieder dagboekstukje heeft dezelfde structuur. Daardoor is dit dagboek geschikt voor jongeren met autisme. *Levend Woord* en *Profetisch Woord* zijn uitgaven op initiatief van en in samenwerking met Helpende Handen. Scribenten uit de Gereformeerde Gemeenten, Hersteld Hervormde Kerk, Oud Gereformeerde Gemeenten en Gereformeerde Gemeenten in Nederland hebben eraan meegewerkt.

Bijbels kernwoordenboek [Bij de Bron](#)

redactie: Inge van Hell

Bij de Bron is een Bijbels kernwoordenboek waarin 52 Bijbelse kernbegrippen worden uitgelegd. Door de duidelijke structuur en uitleg is het geschikt voor jongeren met autisme. *Bij de Bron* is een uitgave op initiatief van en in samenwerking met Helpende Handen. De hoofdstukken zijn geschreven door ds. M. Joosse, ds. A. Schot en ds. H. van Zetten, predikanten binnen de Gereformeerde Gemeenten.

[In goede handen](#) door Bart-Jan Noorlander

In goede handen bevat voor ouders informatie en handvatten voor de godsdienstige vorming van hun kind; het helpt hen de betrokkenheid van de kerkelijke gemeente bij hun kind te vergroten.

Voor ambtsdragers biedt *In goede handen* informatie over de situatie thuis, zodat zij zich beter kunnen inleven in de vragen die er bij ouders kunnen leven.

[Leid mij in Uw waarheid](#) door H. van Dam

In dit boek is de inhoud van de Heidelbergse Catechismus op een begrijpelijke wijze weergegeven. Dit boek kan ook hulp bieden bij het voorbereiden en/of nabespreken van Catechismuspreken.

[Uw Koninkrijk Kome](#) – *de Bijbel naverteld* door Laurens Snoek

Uw Koninkrijk kome biedt een navertelling van de Bijbel. Het gaat in de eerste plaats om de hele Bijbel. Daarom hebben niet alleen geschiedenissen, maar ook de Psalmen, profetieën en zendbrieven een plaats gekregen. Tegelijkertijd heeft de inhoud het karakter van een vertelling. De wereld van de Bijbel wordt vooral verteld vanuit het gezichtspunt van de bijbelfiguren zelf, zoals zij het mogelijk beleefd kunnen hebben. Op deze manier wil Uw Koninkrijk kome recht doen aan het eigene van de navertelde Bijbelboeken en Bijbelgedeelten. De vertellingen geven een indruk van de veelzijdigheid van de Bijbelse boodschap en nodigen uit tot het lezen van de Bijbel zelf.